

Časopis pro pěstování matematiky

Karel Havlíček

Za Vladimírem Mahelem

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 102 (1977), No. 1, 95--99

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/117939>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1977

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

ZA VLADIMÍREM MAHELEM

KAREL HAVLÍČEK, Praha

Odejde-li náhle člověk uprostřed nejlepšího rozmachu svých tvůrčích sil, pak to nelze vystihnout jinými slovy, nežli že padl bojovník. Je to v duchu známé naší lidové písně „Neumrem na slámě...“. A to je právě případ předčasně zesnulého přítele Doc. RNDr. VLADIMÍRA MAHELA, CSc.

Vladimír Mahel se narodil 27. 8. 1924 ve Valašském Meziříčí. Ve čtyřech letech ztratil matku; o jeho výchovu a vzdělání se potom staral ovdovělý otec s nejbližšími příbuznými. Válečná léta zastihla Vladimíra již jako studenta reálného gymnasia v jeho rodišti, kde maturoval v roce 1943. V rámci válečného nasazení pracoval pak až do konce války jako pomocný dělník v blízké Jablůnce nad Bečvou.

Na Karlově universitě začal studovat hned v prvním poválečném semestru. Tehdy byla u nás vedle pedagogické větve jen jediná specialisace, a to pojišťovací matematika a matematická štatistika. Vladimír si zvolil učitelskou kombinaci matematiky – deskriptivní geometrie; v té době jsme se spolu seznámili. Přírodovědeckou (dnešní matematicko-fyzikální) fakultu KU absolvoval velmi úspěšně v nejkratší možné době, druhou státní zkoušku složil v prosinci 1948. Během studií pracoval již jako výpomocný asistent u prof. F. Vyčichla na stavební fakultě ČVUT, později u prof. Kounovského na tehdejší strojní a elektrotechnické fakultě ČVUT. Po rozdělení této fakulty na dvě, přešel na elektrotechnickou fakultu, které zůstal věrný až do smrti, pracoval tam pochopitelně na katedře matematiky. Mezitím v roce 1949 vyučoval přechodně na dělnické přípravce na Hrubé Skále u Turnova.

Nezanedbával při tom ani svoji rodinu. Již v roce 1951 se oženil s Věrou Streitbergovou a společně pak řádně vychovali dvě děti.

Při své učitelské činnosti se Vladimír Mahel nikdy nepřestal zajímat o vědeckou práci. Pod vedením prof. B. Bydžovského vypracoval disertační práci a dosáhl tak v roce 1953 titulu RNDr. Externí aspirantura pod vedením školitele prof. A. Urbana umožnila jeho další vědecký růst; v roce 1964 dosáhl hodnosti kandidáta fyzikálně-matematických věd. Neúnavně se pak až do konce svého života účastnil prací v několika seminářích.

Vyvrcholením Mahelovy dráhy byla jeho habilitace. Ve své skromnosti by snad sám ani přihlášku k habilitačnímu řízení nepodal. Přesto jeho habilitační práce „*Konfigurace spojené s analagmatickými sextikami*“ skládající se ze dvou částí (viz seznam publikací č. [10] a [13]) byla velmi úspěšně obhájena na MFF KU dne 17. 10. 1974. Docentem matematiky na FEL ČVUT byl pak ustanoven dekretem ministra školství dnem 1. 10. 1975. Nebylo třeba, aby se v této nové funkci zapracovával, vykonával ji prakticky už dávno před tím; žel, z tohoto oficiálního uznání své činnosti se nakonec těšil necelý rok. Vladimír Mahel zemřel náhle v Praze dne 8. 6. 1976 uprostřed činnorodé práce pro celou naši společnost. Nedožil se ani celých 52 let.

Seznam Mahelových vědeckých publikací svědčí o jeho širokém rozhledu po geometrii. Jeho původní práce obsahují tematiku z algebraické, diferenciální, kinematické a kombinatorické geometrie; ve dvou případech obrátil svůj zájem i k dějinám kinematické geometrie v českých zemích. Nejzajímavější však je, jak se v Mahelově práci spojuje klasická algebraická geometrie s dnešní kombinatorickou geometrií. Plným právem se mohl pokládat za žáka akademika B. Bydžovského, který svým zájmem o geometrické konfigurace byl vlastně jediným, kdo u nás připravil půdu ke studiu konečných rovin a konečných geometrií vůbec. Vladimír Mahel brzy pochopil aktuálnost této problematiky, která je v posledních letech vlivem rozvoje samostatných počítačů v popředí zájmu světových odborníků a věnoval se jí s plným elánem. V souvislosti s tím byl zřejmě naším nejlepším znalcem současného stavu teorie latinských čtverců. O kombinatorické geometrii přednášel na řadě vědeckých konferencí doma i v cizině a na letních školách JČSMF. Dvakrát byl pozván k samostatným přednáškám do Drážďan; na Technické universitě tam přednášel v roce

1972 o užití latinských čtverců v konečných rovinách a na Vysoké škole pedagogické v roce 1975 o systémech ortogonálních latinských čtverců. V posledních letech ho zaujaly konstrukce oválů v konečných rovinách. Na III. vědecké konferenci ČVUT v září 1975 přednesl své výsledky o konstrukci oválu v rovině řádu 9; poslední konference, které se zúčastnil, byla v říjnu 1975 v Bad Stuer (NDR), kde přednášel o konfiguracích v projektivní rovině.

Vladimír Mahel se zapojil i do práce na úkolech základního výzkumu. V letech 1972–1975 vedl fakultní výzkumný úkol z kombinatorické geometrie na FEL ČVUT, který skončil úspěšnou obhajobou. Tato práce pokračuje dále v rámci státního plánu základního výzkumu na léta 1976–1980, kde jedním z odpovědných řešitelů dílčího úkolu „Incidenční struktury“ byl původně jmenován právě Vladimír Mahel; nebude jednoduché, najít za něho náhradu.

Jako rozený učitel nezapomínal Vladimír Mahel ani na své studenty. Ve spolupráci s dalšími autory vydal několik skript z deskriptivní geometrie a z lineární algebry a analytické geometrie. O úspěšnosti těchto skript svědčí okolnost, že většina z nich vycházela po několik let každoročně v dotiscích.

Učitelská povaha jej přivedla i k popularisaci vědy a tedy i k práci v Socialistické akademii; jako lektor této společnosti přednášel řadu let deskriptivní geometrii v kursech Lidové university v Praze. Pro SNTL šepsal řadu encyklopedických hesel z geometrie. Nepřekvapuje už, že pomáhal i při školení vybraných účastníků domácí i mezinárodní Matematické olympiády. V posledním roce přednášel na vyšší úrovni algebru v postgraduálním kursu určeném aspirantům FEL.

Za tak bohatou činnost vděčil Vladimír Mahel také svým mimořádným organizačním schopnostem. Uvedme například, že v seminářích z kombinatorické geometrie na FEL a MFF vedl v posledních pěti letech dokumentaci studovaného oboru, čítající dnes přes 3000 titulů; samozřejmě mu přitom pomáhali jeho kolegové, protože na tak velkou práci by žádný jedinec nestačil.

Své organizační schopnosti uplatňoval i mimo rámec své odborné činnosti. Mnoho zkušeností po této stránce získal v Revolučním odborovém hnutí, v němž pracoval od svých studentských let. Zastával řadu odborářských funkcí, od úsekového důvěrníka přes člena revisní komise a předsedu studijně-pedagogické komise až k dlouholetému členství v celozávodním výboru ROH na jeho pracovišti; i tuto práci ukončila smrt.

Čestné diplomy a řadu pochvalných uznání dostal od řady institucí, v nichž pracoval, např. od ÚV Socialistické akademie a od ÚV Matematické olympiády.

Čtenář snad namítne, že zde přeháním. Ale pravý opak je pravdou. Podávám jen neúplný výčet Vladimírovy mnohotvárné činnosti.

Ale to ještě není všechno! Nelze pomlčet o další činnosti, která vedle matematiky nás oba plných 30 let k sobě poutala. Nestydím se za to, že to byla šachová hra. Vladimír byl silným hráčem jak v praktické hře, tak zvláště v korespondenčním šachu, ať především vykonával organizátorskou práci, za níž byl rovněž několikrát vyznamenán, mj. Veřejným uznáním II. stupně za zásluhy o rozvoj československé tělesné

výchovy. Byl dlouholetým předsedou šachového oddílu TJ Slavia VŠ v Praze a pracoval též na úseku vysokoškolského šachu. Zemřel jako člen předsednictva výboru šachového svazu ČÚV ČSTV.

Bylo to mnoho radostných chvil – a jiné vlastně nebyly – které jsme spolu prožili ať už při práci nebo na matematických vědeckých konferencích a seminářích nebo na šachových turnajích či na společných výletech.

Jak dokreslit lidský profil Vladimírovy osobnosti? Byl především pečlivým otcem. Nikdo nenahradí tuto ztrátu jeho rodině. Ale jeho odchodem vzniká citelná mezera i jinde. Škoda, že teprve tehdy, když někoho ztrácíme, poznáváme jeho pravou cenu. „Teď se teprve uvidí, kde všude bude Vladimír chybět“, to byl hlas, který jsem zaslechl při jeho pohřbu. Jako správný učitel šel svou činností a veřejnou angažovaností svým žákům příkladem napřed. Nikdy netrpěl žárlivostí ani v matematice ani v šachu, měl vždycky radost z úspěchu svých svěřenců a rád se i od nich přiučil.

Dobře víme, že Vladimíra Mahela dnes nenahradí žádný jedinec; bude třeba spojeného úsilí více lidí k pokračování v jeho činnosti. Podaří se to? Ale jeho neúnavná práce nás k tomu zavazuje. A z toho důvodu jsem záměrně zvolil nadpis tohoto nekrologu.

SEZNAM PRACÍ DOC. VL. MAHELA

Vědecké a odborné práce

- [1] Konstrukce středů hyperoskulačních kružnic elipsy. *Rozhledy matematicko-přírodovědecké* 26 (1946), 122–123.
- [2] Sextiky invariantní vůči jedné nebo více kvadratickým inversím. Disertační práce k získání titulu RNDr. na KU (1953).
- [3] Sextiky invariantní vůči kvadratickým inversím s třemi body hlavními. *Čas. pěst. mat.* 80 (1955), 284–298.
- [4] Vývoj kinematické geometrie v českých zemích. *Sborník prací FEL ČVUT, referáty z 5. vědecké konference* (1960), 11–16.
- [5] *Soupis literatury z kinematické geometrie.* (Spoluautoři J. Adam, V. Jurák, V. Matějková.) Práce katedry matem. a deskr. geometrie FEL ČVUT, II, (1962), 1–28.
- [6] *Kinematická geometrie v pracích českých autorů.* Práce ČVUT, řada IV, (1963), 35–43.
- [7] *Poznámka k eliptickému pohybu.* (Spoluautoři K. Drábek, M. Pišl). Práce ČVUT, řada IV, (1963), 25–33.
- [8] *Komplexní symbolika v rovinné kinematice.* Práce katedry matem. a deskr. geometrie FEL ČVUT, III, (1963), 1–25.
- [9] *Křivosti průmětu křivky.* Kandidátská práce k dosažení hodnosti kandidáta fyzikálně-matematických věd, FSI ČVUT, (1964).
- [10] *Zajímavá grupa transformací.* *Čas. pěst. mat.*, 95 (1970), 76–85. (První část habilitační práce.)
- [11] *Zobecnění Peaucellierova vzorce.* *Acta polytechnica, práce ČVUT, IV*, (1973), 69–72.
- [12] *Verallgemeinerung einer Formel von Peaucellier.* *Čas. pěst. mat.*, 98, (1973), 145–161.
- [13] *Über gewisses Netz von ebener Kurven 6. Ordnung.* *Čas. pěst. mat.*, 98, (1973), 162–172. (Druhá část habilitační práce.)

- [14] Eine Bemerkung zur Konstruktion der Paare von orthogonalen lateinischen Quadraten der Ordnung 10. Wissenschaftliche Haupttagung der Mathematischen Gesellschaft der DDR in Halle (1974): Hauptvorträge, Vortragsauszüge, 316—317.
- [15] Oborová encyklopedie Aplikovaná matematika, hesla z geometrie. SNTL Praha, v tisku.

Skripta

- [1] Doplňky z deskriptivní geometrie. (Spoluautor Vl. Jalůvka.) Ústav DS při FSI ČVUT, 1954.
- [2] Cvičení z deskriptivní geometrie pro dálkové studium strojního a elektrotechnického inženýrství. (Spoluautor Vl. Jalůvka.) SNTL, I. díl 1955, II. díl 1956.
- [3] Deskriptivní geometrie. (S kolektivem spoluautorů.) SNTL, 1966.
- [4] Sběrka příkladů z deskriptivní geometrie. (S kolektivem spoluautorů.) SNTL, 1. vydání 1966, 2. vydání 1967.
- [5] Sběrka příkladů z lineární algebry a analytické geometrie. (Spolu s dalšími šesti autory.) Vyd. ČVUT, 1. vydání 1971, 2. přepracované vydání 1975.

V tomto seznamu nejsou uvedeny recenze odborných knih a prací v domácím tisku a v časopise Zentralblatt für Mathematik (Berlín) a příležitostné a jubilejní články.